ר' יוסי אומר [א]נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים [ב](א) הפגול והנותר מטמאין את הידים: **גמ'** ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [ג]ה"ד נתנמנם אמר רב אשי [ד]נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף [ה]ר"א בן עזריה הוא [ו]דתניא [1]ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [2]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע [ז]והלא (א) נאמר חפזון [ח]עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה [ט]בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך [3]מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [י]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [כ]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': [ל]רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר [מ]כביצה

חד

תוספות

מלא תותירו עד בקר נפקא. אע"ג דדרשינן מיניה (לעיל דף פג:) ליתן לו בקר שני לשריפתו דנפקא לן מהתם דאין שורפין קדשים בי"ט אית מאן דמפיק ליה בפ"ב דשבת (דף כד:) ובמכילתין [ט]מדוכתא אחרינא: **אמר** רבא אכל מצה בזמן הזה כו'. יש מפרשים דכן הלכה דהא סתם מתני' כוותיה ואין זה ראיה דהא פרק ב' דמגילה (דף כ:) אשכחן סתמא אחרינא דלא כוותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה [ס]דאמר אכילת פסחים עד חצות היינו ודאי מדאורייתא וכתר הכי פסול למיכל אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואימורים עד חצות כדאמרינן בריש ברכות (דף ב.) לא הוי אלא מדרבנן אפילו לראב"ע משום הכי אם עיכב להקטיר עד חצות לא נפסל בכך דהא מן התורה היו כשרים עד הבקר וחכמים לא עשו סייג לדבר להביאם לבית הפסול קודם הזמן וכפ' המזבח מקדש (זבחים פז:) נמי מוכח הא דחלות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן וההוא דנפרק איזהו מקומן (שם נו:) דקאמ' דמתני' דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממאי דאורייתא דלמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה ושלמת תנא עד חצות ולא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודם חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ אוכלא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודם חצות וה"נ התם א"כ מאי אלא ותו כי הנך מה הנך דאורייתא כלומר מה הנהו דאינו נאכל אלא למנויו ואלו היינו דאורייתא' אף הנך נמי דעד חצות דאורייתא ורבי אלעזר בן עזריה היא: [עי' תוס' זבחים נו: ד"ה ואב"א ותוס' מגילה כא. ד"ה לאתויי: כשתמצא

עד שעת חפזון. שנבהלו לצאת והיינו עד הבקר: **ויום אחד.** ט"ו המפסיק בין הלילות דלא ליהוי נותר עד ט"ז: **הא אפקיה קרא מהיקישא.** דפסח דכתיב (שמות יב) (בערב תאכלו מצות) [ששת ימים כו'] ואקשיה כהיקישא דעל מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט): **קמ"ל דכי אהדריה קרא.** (שבעת ימים תאכל מצות) [בערב כו'] (שמות יב) למילתיה קמייתא אהדריה לעמוד במקום הפסח ולאכול עד חצות:

חד

רשב"ם

רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו לכשיעורו הכי מוכח בגמרא והכי הילכתא דהא רבה קאי כוותיה כדאמר בגמרא: **הפסח אחר חצות מטמא את הידים.** דה"ל נותר מחצות ואילך ורבנן גזרו על הנותר לטמא את הידים כדמפרש טעמא בגמרא: **גמ' לאהדורי סברא.** במילתא דצריכא סברא כגון ששואלין אותו היכן הנחת כלי זה וכי מדכרו ליה הנחתו במקום פלוני מידכר ואומר הן או לאו: **הוה מנמנם.** רבה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה: **נתנמנמו יאכלו תנן.** אבל אם הוא ישן אפילו הוא לבדו שוב לא היה אוכל דס"ל כרבי יוסי דאמר נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו: **אלמא מחצות הוא דה"ל נותר.** והא כתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר אלמא עד בקר לא הוי נותר: **ר"א בן עזריה היא.** דנפקא ליה מקרא דאכילת פסח עד חצות ומחצות הוי נותר והאי דכתיב לא תותירו ממנו עד בקר לשריפה אתא דעד בקר לאו בר שריפה הוא כדתניא בפ"ק דברכות (דף ט.) ר"א בן עזריה אומר בערב אתה זובח וכבא השמש אתה אוכל מועד לאתך ממצרים אתה שורף. אבל כר"ע דפליג עליה לא מיתוקמא דלדידיה לא ה"ל נותר עד הבקר ולא מטמא ידים אלא מבוקר ואילך ואף על גב דלדידיה נמי אכילת פסחים עד חצות כדין לכל הנאכלין ליום ולילה רבנן הוא דעבדי הרחקה יתירא להרחיק את האדם מן העבירה כדתנן בפ"ק דברכות (דף ב.) שמא יאכל ממנו לאחר שעלה עמוד השחר ויתחייב כרת ומוטב שיבואו קדשים לבית הפסול למעט זמן אכילתו שלא לאכול אחר חצות משיאכל עד בקר ויבא לידי כרת: **שעת חפזון.** שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. ור"א בן עזריה סבר חפזון דמצרים בשעת מכת בכורות שעל ידיה נחפזו למהר לשלחם מן הארץ. הכי מפ' בברכות (דף ט.): **יכול יהא נאכל.** כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל כל יום שחיטתה והלילה עד הבוקר מן התורה דכתיב (ויקרא ז) ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר: **שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד.** שבינתים דכתיב (שם יט) ביום זבחכם יאכל וממחרת אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים של שלמים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: **מהו דתימא אפקיה.** רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[י] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[כ] ששת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות ולילה הראשון נמי במשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: **קמ"ל דכי אהדריה קרא.** לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[ל] דהכי נפקא לן לעיל [ע"א] למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: **חד אמר משום חשדי כהונה.** לקמן[מ] מפרש דאפיגול קאי: **וחד אמר משום עצלי כהונה.** לקמן[נ] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר:

חד

עין משפט נר מצוה

קיא א מיי' שם טוש"ע שם:
קיב ב מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ג:
ג [מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טו]:
קיג ד טוש"ע א"ח סי' תעז סעיף א:
קיד ה מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ג:

רבינו חננאל

היכי דמי נתנמנמו, אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר. כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר. אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא ניים מר, אמר ליה מנמנומי קא מנמנם, ונתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה, כתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כחצות הלילה. אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדריה קרא למלתיה קמייתא. כלומר, לדוכתיה אהדריה עד חצות כפסח. ואע"ג דר' עקיבא פליג עליה. כותיה קיימא לן, דסתם מתני' כותיה. הפיגול והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חדא אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו הכהן לשלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא (חד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

מסורת הש"ס

א) לעיל דף טו: ודף פה., ב) תענית דף יב. מגילה דף יח: יבמות דף נד: נדה דף סג., ג) [עי' תוספות תענית יב: ותוס' נדה סג. ד"ה נים], ד) [מוכר לעיל עה.], ה) מגילה דף כא. ברכות דף ט. וזבחים דף נז:, ו) מכילתא דר"י פרשת בא, ז) [לעיל עה:], ח) [עי' תוס' לעיל עה: ד"ה כל], ט) לעיל דף פה:, י) [במדבר ט], כ) [דברים טז], ל) [שמות יב], מ) [דף קכא.], נ) [לעיל פג:], ס) [שם כא.]

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
2. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: שמות יב יב
3. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לו ר"ע והלא כבר נאמר בחפזון:

מוסף רש"י

הפיגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה:) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). תיר. ער (תענית יב: מגילה יח:) כלמתדמנין (כדאשת מא) ייקץ, ויפער (תענית שם). לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב (מגילה שם). אם נריך ממנו דבר שצריך הרהור, אינו יודע לומר כעוד שמתנמנם (תענית שם). וכי מדכרו ליה. מה שמעת (שם). עד שעת חפזון. שנחפזו לצאת, והיינו עמוד השחר כדכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט: ובעי"ז זבחים נז:). יכול יהא נאכל כקדשים ביום. ביום זביחתו קודם שתחשך יתחיל לאוכלו אם ירצה (זבחים שם). כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית, קמ"ל (שם). משום חשדי כהונה. שחשודין לפגל קרבן משום איבה, גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטריחוהו (לעיל פה.). משום עצלי כהונה. המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטריחו עליהם (שם). חד אמר כזית. בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן לטמאו (שם).